

KVADRATI

SELTRON
VARČNO OGREVANJE

Novosti pri ogrevanju

Večja učinkovitost, delovanje pri nižjih zunanjih temperaturah, manj hrupa in upravljanje na daljavo so glavne izboljšave na tem področju.

Zeleni prsti v septembru

Kimavec ni mesec, ko zgolj pobiramo pridelek, temveč je čas tudi za setev nekaterih vrtnin za jesenski in zimski pridelek.

Zaščita izdelkov na prostem

Za trajnost lesenih izdelkov na prostem jih je treba pravilno obdelati in primerno zaščititi. Zlasti ko prvič ustvarjamo zaščito, se splača potruditi.

Posodobljeni prostor intime

Da bo kopalnica zasijala, se njene prenove lotite celovito. Nikar slučajno ne pomišljajte pred menjavo starih svinčenih vodovodnih cevi.

FOTO: SHUTTERSTOCK

ZELENI PRSTI V SEPTEMBRU

Kimavec je mesec, ki nam ponuja izobilje kimajočega sadja in drugih plodov. Ni pa to mesec, ko zgolj pobiramo pridelek, temveč je septembra čas tudi za setev nekaterih vrtnin za jesenski in zimski pridelek. Prav tako boste lahko zdaj znova presajali trajnice in uredili zelenico.

■ JASNA MARIN

Ste se letos najedli špinače? Če ste pozabili nanjo, ne skrbite, kajti še vedno jo lahko sejete. "Špinačo, ki jo sejete do sredine septembra, boste pobirali še v tekočem letu. Če jo želite uživati naslednjo pomlad, pa jo sejte v drugi polovici septembra in oktobra," svetujeta **Davor Špehar** in **Primož Brezovec** iz Zelenega sveta. Tudi prezimne sorte solat se sejajo do konca septembra, včasih je uspešna še poznejša setev. "Veliko bolje prezimi posejana solata, zato jeseni ne presajajte sadik," svetujeta sogovornika. Imate že pripravljen prostor za motovilca? Seme motovilca v prvem letu po pobiranju slabo kali. Zato je bolje posejati lansko seme, letošnje pa prihranite za prihodnje leto. Semena sejte v centimeter globoke brazde. Razdalja med brazdami naj bo od 15 do 20 centimetrov. "Če motovilec sejete v začetku septembra, ga boste pobirali

letos, medtem ko setev konec septembra in oktobra zagotavlja spomladanski pridelek," razlagata strokovnjaka Zelenega sveta.

Do sredine septembra lahko sejete tudi redkvico, ki jo boste uživali že konec oktobra. V septembru lahko sejete in sadite tudi blitvo.

Na prazno gredo posejte facelijo za zeleno gnojenje. Od sredine septembra do konca oktobra lahko sejete tudi ozimna žita, ki jih marca, ko so tla primerna za obdelavo, vdellate v tla, še svetuje Špehar.

Septembra je ugoden čas za presajanje rabarbare. Ko rastlini porumenijo listi, jo presadimo v dobro obdelana in dobro pognojena tla, saj bo na istem mestu rasla vrsto let. Ker rabarbarini listi zraste-

jo zelo veliki, naj bo njeno rastišče nekoliko stran od drugih gred.

Zeliščni vrt

V zeliščnem vrtu je septembra še polno pridelka: če ste pred časom porezali poprovo meto in citronsko meliso, boste imeli zdaj znova sveže liste, ki jih lahko uporabite kot užitno dekoracijo ali za sušenje. Septembra sproti, torej ko dozori, pobirajte semena janeža in komarčka. V začetku meseca lahko sejete peteršilj in žličnik.

Stržen sončnice za vrtno gnojilo

Med rastlinami, ki zdaj zorijo na poljih in vrtovih, so med bolj opaznimi sončnice. Te se med seboj razlikujejo po barvi cvetnih listov, obliki cvetov, višini. Cvetijo od julija do oktobra, za rast potrebujejo zelo sončno rastišče in dobro pognojena

tla. Sončnična semena (uporabna so tako tista od jedilnih kot okrasnih vrst sončnic) vsebujejo vitamin B, niacin, železo, fosfor, kalij, nenasičene maščobe in beljakovine. V kuhinji so poleg semen uporabni tudi cvetni popki, ki jih skuhamo v sopari in postrežemo kot artičoke, cvetni lističi pa so uporabni kot užitna dekoracija za jedi.

Zanimiv del rastline je cvetni stržen, ki velja za eno najlažjih snovi, kar jih poznamo. Kitajci so iz njega izdelovali zelo fine niti in vrvice, Nizozemci pa so stržene uporabljali za izsuševanje tal. Pepel iz stebela in stržena je bogat s kalijem in je zato uporaben kot gnojilo.

Obiranje plodov v sadnem vrtu in skladiščenje

V primerjavi z lani je letos vidno slabša letina jabolk in hrušk, poudarja Primož Brezovec.

- [1] Ko sončnice dozorejo, jih ne zavrzite, temveč prihranite stebela in stržene. Pepel iz njih je bogat s kalijem in je zato uporaben kot gnojilo.
- [2] Jabolka nabirajte tako, da primete za sadež, rahlo zavrtite, in če je zrel, se pecelj prelomi.
- [3] Jerebika dobro uspeva v humoznih, rahlih tleh. Ker ima močan koreninski sistem, so jo včasih sadili na pobočja, da bi ustavili odnašanje in spiranje zemlje. Njeni plodovi so v kombinaciji z drugim sadjem primerni za marmelade in želeje.

[1]

FOTO: SHUTTERSTOCK

[2]

FOTO: SHUTTERSTOCK

[3]

FOTO: SHUTTERSTOCK

Septembrske sorte so večinoma namenjene takojšnji porabi, krajšemu skladiščenju ali predelavi. Vse sorte jabolk na posameznem drevesu ne dozorevajo hkrati, zato jih obirajte postopoma. Jabolka nabirajte tako, da primete za sadež, rahlo zavrtite, in če je zrel, se pecelj prelomi. Jabolka, ki jih želite shraniti za dalj časa, naj bodo, ko jih obere, sočna, čvrsta in ne preveč zrela. Kdaj so ustrezno zrela za nabiranje, je odvisno od lege in sorte, dobro je tudi povprašati lokalne sadjarje, okvirni čas zorenja posamezne sorte je naveden tudi v sadjarski literaturi. "Za skladiščenje je ključno, da jih oberete nekoliko prej, preden nastopi prava zrelost. Ne obirajte prezgodaj, saj premalo zreli plodovi v skladišču naknadno ne bodo dozoreli, težava lahko nastane, če lupina ni dovolj zrela, saj v takem primeru pokožica ne štiti plodov pred izhlapevanjem. Prezgodaj obrani plodovi nimajo pravega razmerja med kislinami in sladkorji, zato so brez prave arome. A tudi prezreli plodovi niso primerni za skladiščenje, ker postanejo kašasti in lupina mastna. Plodove, ki so prezreli, poškodovani, lahko predelate v najrazličnejše domače proizvode," razlaga Primož Brezovec.

Sadje skladiščite ločeno od zelenjave - zlasti krompirja -, in drugega sadja, denimo banan, ker te izločajo zorični plin etilen. Kleti naj bodo hladne in dovolj vlažne. V kletnih skladiščih ne sme zmrzovati.

"Septembra zorijo tudi pozne sorte sliv, asimina, leska in jagodičje, kot so jesenske maline, aronija, robide, rumeni dren, in pozne ameriške borovnice. Jagodičje obi-

Sajenje ulončenih sadik

FOTO: ZELENI SVET

Primož Brezovec, Zeleni svet:

"Septembra, ko se ozračje in zemlja ohladi, lahko začnete presajati sadno drevje in jagodičje, gojeno v loncih. Prednost sadik, vzgojenih v loncih, je v tem, da jih lahko presajate, ko so še olistane. Zadnja leta je priljubljeno jagodičje: maline, ribez, sibirske borovnice, ameriške borovnice, aronija, šisandra, goji jagode, rakitovec, robide, šmarna hrušica, novejšje sorte malin, bavarski in sibirski kivi. Na urbanih območjih nekateri kar v cvetlične lonce in na visoke grede sadijo kompaktne sorte malin, robid in ameriških borovnic. Pomembno je, da že na začetku rastlini namenite čim več prostora ali primerno veliko posodo, da je ne preraste že v prvem mesecu in se kasneje le muči in izčrpa."

Nekateri niso za skupaj

Pri spravljani plodov v kleti je dobro upoštevati naslednje:

- Jabolk ne skladiščite s korenjem in krompirjem, ker bo slednji začel kliti, korenje pa bo dobilo grenak okus, medtem ko bodo jabolka zaradi bližine krompirja postala mokasta.
- Jabolka in hruške, ki v kleti še zorijo, izločajo plin etilen, ki skrajša obstojnost buč in krompirja.
- Jabolka, hruške in zelena se navzamejo vonja zelja in repe, zato tudi ta kombinacija zelenjave in sadja ni ustrezna.
- Krompir shranite v temen in hladen prostor s temperaturo od pet do osem stopinj Celzija. Če je temperatura v skladiščnem prostoru previsoka, bo krompir prehitro vzkli, svetloba pa povzroči, da gomolji pozelenijo in tako postanejo neuporabni.
- Krompir in čebula prav tako nista za skupaj, ker izločata pline, ki povzročajo kvarjenje obeh poljščin.

rajte v jutranjih urah. Tako boste nekoliko podaljšali obstojnost plodov v hladilniku. Če želite plodove jagodičja zamrzniti, jih najprej razporedite na pladenj, da se plodovi ne bodo stikali, in jih denite v zamrzovalnik. Zamrznjene plodove nato stresite v zamrzovalno posodo in shranite v zamrzovalnik," svetuje Brezovec.

[5]

[4]

Jerebika za zdravje

V teh dneh zorijo plodovi jerebike, drevesa, za katero je že slovenska botaničarka Jelena de Belder dejala, da bi morale rasti pri vsaki hiši. Ne nazadnje ima to drevo številne pozitivne lastnosti. Plodovi so bogati z vitaminom C, ki ščiti pred prehladom, poleg tega vsebujejo sorbinsko kislino, ki se uporablja kot naravni konzervans za živila in za razkuževanje vode. Sveži plodovi niso najprimernejši za uživanje, saj lahko povzročijo prebavne motnje, zato pa so izjemno primerni za kuhanje: v kombinaciji z drugim sadjem lahko iz plodov jerebike pripravite marmelade, džeme, želeje, vitaminske pripravke, alkoholne pijače, v ljudskem zdravilstvu se plodovi uporabljajo za pripravo odvajalnega čaja, sok iz plodov jerebike pa je primeren za grgranje in odpravljanje hripavosti. Drevo jerebike zraste do višine približno 15 metrov, vendar ga lahko z vsakoletnim rezanjem nekoliko ukrotite v rasti. Zato je primeren tudi za mejice, kjer v jesenskih in zimskih dneh ponuja hrano pticam.

Okrasni vrt

Konec poletja in v začetku jeseni lahko na grede sadite čebulice narcis, hijacint, tulipa-

- [4] Če motovilec sejete v začetku septembra, ga boste pobirali letos, medtem ko setev konec septembra in oktobra zagotavlja spomladanski pridelek. Po setvi je priporočljivo površino zastirati, z rednim zalivanjem pa poskrbite, da bo zemlja vselej rahlo vlažna.
- [5] V začetku septembra še lahko presajate sadike radiča. Starejše oziroma zunanje liste nekateri radi obtrgajo, da sadika razvije močnejše liste iz srčike. Rastline sadite 20-30 centimetrov narazen.
- [6] Rastline za zeleno gnojenje so koristne, ker tla obogatijo z organsko maso, izboljšajo strukturo zemlje, nekatere, kot denimo facelija, pa hkrati preganjajo talne škodljivce. Čez zimo bodo skrbele za zaščito tal, spomladi pa jih lahko podkopljete.
- [7] Trate pred zimo nikakor ne gnojite z dušikovimi gnojili, saj bi ta pospešila rast. Namesto tega uporabite jesensko gnojilo za trato, ki ima višjo vsebnost fosforja in kalija, s katerim boste poskrbeli, da bodo korenine pognale globlje in bodo postale močnejše.

nov, krocusov, anemon in zvončkov. Sadilna jama naj bo dva- do trikrat globlja od višine čebulice. Zlasti tulipani so prava poslastica za voluharje, zato bo najbolje, da jih sadite v grede, ki so znotraj obložene z zaščitno kovinsko mrežico. Spomladanske čebulnice lahko sadite pod listnata drevesa; ta bodo spomladi še lep čas prepuščala svetlobo in obenem poskrbela za delno senco, ki ustreza večini čebulnic.

Balkonske rože še dognujte in zalivajte, saj bodo mnoge še mesec ali več zelo lepe

FOTO: SHUTTERSTOCK

Setev trate

Ta mesec je primeren čas za obnovo zelenice. Na starih tratih se lahko pojavi polst, ki je sestavljena iz plasti odmrlih rastlinskih delov. Taka polst onemogoča prodiranje vode v tla in tako se pod njo lahko razvijajo bolezni in razrašča plevel. Odstranjujte jo jeseni z nožastimi grabljami, lahko pa tudi s tršimi pahljačastimi grabljami. Plevel, ki se prav tako rad razrašča na trati, odstranjujte ročno z izrezovanjem ali kemično. Najmanj plevela se pojavlja na tratih iz zvitkov, položenih na ustrezno pripravljeno podlago.

Če se lotevate sejanja trate, bo sredi septembra posejana do zime ravno prav velika, da bo zlahka prestala hladne mesece. Vendar je treba izbrati ustrezno mešanico za posamezno rastišče, pri čemer nam bodo najlažje svetovali v specializiranih vrtnih centrih. Posejana površina je najbolje prekri s koprenasto pokrivalko, ki prepreči semenom plevelov, da bi z vetrom pristala na vaši trati. Ko trava vzklije in zraste približno dva centimetra, kopreno odstranite. Trato po setvi vsak dan temeljito zalijte, da se zemlja globoko prepoji z vodo, tako se bodo korenine globlje razrasle, s čimer bo trata postala trpežnejša. ■

[6]

in bujno cvetoče. Posodovk pa septembra ne gnojite več, ker je treba ustaviti njihovo razraščanje in jih postopoma pripraviti na selitve v prezimni prostor - to se navadno izvede oktobra.

V začetku meseca je še čas za setev nekaterih trpežnih trajnic, kot so ameriški slamnik, rudbekija, bilnica ... Prav tako obrežite vrtnice plezalk. Proti koncu meseca lahko na vrt že sadite zimzelene rastline. Da bi se grmički zagotovo prijeli, bo pred nakupom treba preveriti, ali so rastline zdrave in ali imajo dovolj močan koreninski sistem.

Daljšam in drugim neprezimnim okrasnim rastlinam sproti odstranjajte odcvetele cvetove.

FOTO: JASNA MARIN

[7]

Zeleni dogodki

FOTO: SAŠO BIZJAK

Sveže in zdravo s kmetij, Trg svobode, Maribor

• **11.–13. september:** 23. prireditvev in razstava: SVEŽE IN ZDRAVO S KMETIJI. Razstava in prodaja domačih pridelkov med 8. in 14. uro

• **11. septembra** ob 10.30: predavanje NARAVI PRIJAZNI NAČINI VARSTVA KORENOVK PRED TALNIMI ŠKODLJIVCI. Predavala bo Mateja Grobin Hlavaty (Metrob).

• **12. septembra** ob 10. uri: delavnica KAKO PRIPRAVITI ZELJE IN REPO ZA KISANJE. Postopke vam bo razložila kmetijska svetovalka Miša Pušenjak, specialistka za vrtnarstvo na KGZS Maribor.

• **13. septembra** ob 10. uri bo veliko zanimivega iz svojih izkušenj o PRIDELAVI KORENOVK povedala Miša Pušenjak.

• **11. in 12. septembra** med 8. in 12. uro strokovno vodeni ogledi prireditve za skupine otrok s pomočjo ZPM.

Botanični vrt Univerze v Mariboru, Pivola pri Hočah

• **13. septembra** ob 8. uri: OTVORITEV ARHEOLOŠKEGA PARKA. Park bo obiskovalcem botaničnega vrta omogočil dodatne štiri hektare sprehodov in pogled v preteklost.

• **15. septembra** od 9.30 do 19. ure: FESTIVAL DOBREGA POČUTJA s predavanji in praktičnimi prikazi vadb za odrasle in z delavnicami za otroke. Na stojnicah boste našli izdelke za boljše počutje in v praksi spoznali, kako uporabljati zdravilna zelišča.

• **17. septembra** ob 17. uri: AMERIŠKE BOROVNICE, IZBIRA SORT IN NEGA

• **27. septembra** ob 18. uri: NOČ RAZISKOVALCEV